

Szopki krakowskie

---

materiał do nauki samodzielnej Pracowni Tradycji Polskiej
Zespół Pieśni i Tańca Ziemi Szczecińskiej „Krağ”
Pałac Młodzieży — Pomorskie Centrum Edukacji w Szczecinie
Grupa: Krağ, 09.12.2020 r.
Prowadzący: Artur Kotwas, Dariusz Skrobania

Żywe obrazy

Zwyczaj inscenizowania figuralnych przedstawień ukazujących wydarzenia związane z narodzeniem Chrystusa wywodzi się z kultu żłóbka betlejemskiego, który sięga wczesnego średniowiecza. Upowszechnienie się takich widowisk w całej Europie nastąpiło w XIII wieku, za sprawą świętego Franciszka, który w 1223 roku, wykorzystując naturalną scenerię i zwierzęta, ukazał w „żywych obrazach” historię narodzin Chrystusa. Przedstawienia te – zwane w Polsce jasełkami – organizowane były w kościołach i klasztorach (zwłaszcza tych opartych na regule franciszkańskiej).

W XVI wieku pojawiła się w Polsce wędrowna forma przedstawień jasełkowych, a w kolejnym stuleciu do uniwersalnych dotąd widowisk zaczęto wprowadzać akcenty specyficznie polskie, o patriotycznej wymowie. W 1736 roku władze kościelne zakazały wystawiania szopek w kościołach, głównie wskutek ich zbyt rozrywkowego i świeckiego charakteru. Zezwolono jedynie na wystawianie samego żłobka ze statycznymi figurkami. Zabronione w kościołach, przedstawienia nie tylko przetrwały na ulicach, organizowane przez służbę kościelną, zaków czy młodzież rzemieślniczą, ale bujnie się rozwinęły. Na przełomie XVIII i XIX wieku upowszechniła się przenośna forma przedstawień, odgrywanych na scenie będącej drewnianym budynkiem z szerokim wysuniętym do przodu proscenium.

Schyłek XIX wieku przyniósł wzrost zainteresowania folklorem, co zaowocowało pojawieniem się nielicznych jeszcze wówczas publikacji o aspiracjach naukowych z dziedziny etnografii. W kręgu badań znalazły się również zagadnienia związane z obyczajami i obrzędami towarzyszącymi chodzeniu z szopką. Publikacje te uwidoczniły wzajemne związki, inspiracje i przenikanie się krakowskiej tradycji chodzenia z szopką z jej odpowiednikami w bliższych i dalszych okolicach miasta. W latach dwudziestych XX wieku jedną z takich podkrakowskich szopek eksponowano w Muzeum Etnograficznym na Wawelu. Była ona wykonana z drewnianych listewek osadzonych na desce i oklejona kolorowym papierem o barwach czerwonej, żółtej i różowej.

Szopka krakowska

W II połowie XIX wieku wykształciły się cechy architektoniczne wyraźnie odróżniające szopki wykonywane w Krakowie od innych. Wpłynęły na to wzorce zabytkowych krakowskich budowli: głównie kościołów. Stylowa różnorodność krakowskich zabytków dostarczała twórcom bogatego źródła inspiracji. Wykształciła się szopka w formie smukłej budowli z dominującymi wieżami. Twórcami tej oryginalnej formy byli murarze i pracownicy budowlani z przedmieść Krakowa: Krowodrzy, Zwierzyńca, Czarnej Wsi, Grzegórzek, Ludwinowa. Sezonowość ich zawodu, sprzyjała szukaniu dodatkowych źródeł zarobku w okresie jesienno-zimowym, kiedy prace murarskie nie są prowadzone.

Twórcą najbardziej dojrzałej architektonicznie formy był Michał Ezenekier – murarz i kaflarz z Krowodrzy. Stworzona przez niego szopka stanowi do dziś wzór i swoisty kanon. W zbiorach muzealnych zachowała się jedna szopka Ezenekiera, pochodząca z lat 80. XIX wieku. O dziele tym, uznawanym za wzór kunsztu, proporcji i funkcjonalności, mówi się czasem „szopka matka”. Michał Ezenekier, wraz ze swym zespołem kołędniczym, w skład którego wchodził też jego syn Leon, specjalizujący się w rzeźbieniu figurek, obnosił swe szopki od 1864 roku, aż do I wojny światowej, która zakończyła złoty okres szopki krakowskiej. Podczas wojny władze austriackie zakazały kołędowania z szopkami. Mistrzowie powymierali lub rozproszyli się po świecie.

By nie dopuścić do zaniku szopkarskiej tradycji, w 1937 roku z inicjatywy Jerzego Dobrzyckiego – wielkiego miłośnika krakowskich tradycji i zwyczajów – zorganizowano u stóp pomnika Adama Mickiewicza konkurs na najpiękniejszą szopkę krakowską. Rok później odbyła się druga edycja konkursu. W okresie okupacji hitlerowskiej konkursów nie organizowano, dopiero w grudniu 1945 roku przy zburzonym przez Niemców pomniku po raz trzeci pojawili się szopkarze. Od 1946 roku organizacją konkursu zajmuje się Muzeum Historyczne Miasta Krakowa. W 2017 roku odbyła się 75. edycja konkursu.

Konkurs wykreował nowy rodzaj szopki krakowskiej, umownie nazwany szopką konkursową. Poza nielicznymi wyjątkami, szopki te nie pełnią już swej pierwotnej funkcji – nie są scenkami dla odgrywania przedstawień, lecz przeznaczone są wyłącznie do kontemplacji estetycznej. Stąd też wysiłek twórców koncentruje się na doskonaleniu walorów architektonicznych, dekoracyjnych szopki, natomiast miejsce kukiełek zajęły figurki nieruchome, lub – od lat 60. wprawiane w ruch mechanizmami elektrycznymi.

**Zapraszamy do udziału w spotkaniu
z krakowskimi szopkarzami
10 grudnia 2020 r. o godzinie 12:00**

<http://muzeumkrakowa.pl/kalendarium/spotkanie-on-line-z-krakowskimi-szopkarzami>

Po przeczytaniu, obejrzyj:

---

1. https://www.youtube.com/watch?v=mRi_5Mk2S6w
2. <https://www.youtube.com/watch?v=BL2tb1dRVyw>
3. <https://www.youtube.com/watch?v=7F9m3VS8yGQ>
4. <https://www.youtube.com/watch?v=PDDcKdpZZzM>